

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Muhtilayeva Naubaxar Nurabulla kizi
*Ndpi Milliy G'oya Manaviyat Asoslari Va
Huquq Talim Yo'nalishi 4-kurs*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada yosh avlodga chet tilini o'rgatishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tiliga bo'lgan ishtiyoqlarini oshirish, tilni fonetik jihatdan to'g'ri talaffuz qilishda uchraydigan nutqdagi kamchilik va nuqsonlarini oson usullar orqali bartaraf qilish, shuningdek interaktiv metodlar asosida mashg'ulotlarni tashkil qilish haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *nutq faoliyati, og'zaki nutq, nutq vazifasi, xorijiy tillar, nutqiy munosabat, bilim va ko'nikmalar.*

Hozirgi davrga kelib ingliz tilini egallash, uni o'rganish va o'rgatish professional ta'limning bir bo'lagiga aylandi va olib borilayotgan islohotlar hech bir ta'lim jarayoninihetda qoldirgani yo'q. Xorijiy tillarni o'rganishni takomillashtirishda yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Bu ham albatta, bejiz emas, bugun jahon hamjamiyatidan o'ziga munosib o'rin egallashga intilayotgan mamlakatimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda o'z buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun, xorijiy tillarni mukammal bilishning ahamiyatini baholashning hojati yo'qdir", - degan edi birinchi prezidentimiz I.A. Karimov. Hozirgi kunda xorijiy tillarni o'zlashtirish jumladan ingliz tilini o'rganish eng ommabop hisoblanib, uning ahamiyati misli ko'rilmagan darajada oshdi. O'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishlarini inobatga olgan holda , nutqiy munosabat va aloqalarga o'rgatish, ularni o'rab turgan olam va insonlar bilan nutqiy muloqot qila olish mahoratini shakllantirish, til ko'nikmalariga adaptatsiya hosil qildirish, fanga oid o'quv materialining mazmunini, ilmiy bilimlarni o'zlashtirish va amaliyotga tadbiiq qila oldirish o'qituvchilar zimmasidagi mas'uliyat bo'lib, bu ta'limning eng asosiy maqsadlari qatoriga kiradi. Ta'lim jarayoni ko'p qirrali, muvaffaqiyatli va samarali natija esa qonun-qoidalar, talablarga tayanadi. Darhaqiqat, bugungi kunda davlatimiz ravnaqi va taraqqiyoti, yoshlar kelajagi va kamoloti uchun chet tilining o'rni beqiyosdir. Mamlakatimizda xalqaro hamkorlikni o'rnatishda ingliz, nemis, fransuz tillariga bo'lgan e'tibor kuchaymoqda, ayniqsa tilning og'zaki nutq ko'nikmasini o'stirish va mustahkamlash yuqorida ta'kidlab o'tgan talablarga muvofiqdir. Og'zaki nutqni shakllantirishdagi eng muhim jihatlar bu keyingi yillarda mamlakatimiz miqyosida olib borilayotgan qator ishlar natijasi deb hisoblasak ham bo'ladi. Chunki asosiy urg'u chet tillarida so'zlashni yo'lga qo'yish, nafaqat o'z ona tilimizda balki boshqa chet tillarda ham ravon va go'zal so'zlashish mahoratini oshirishga qaratilgan. Shunday ekan uni mukammallashtirishga ko'proq ahamiyat bermog'imiz lozim. Og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish chet tili sohasidagi asosiy

istiqbolli jabhalardan biri hisoblanadi. Ingliz tilida og'zaki nutq ko'nikmasini rivojlantirishda tilning leksik, grammatik va fonetik tomonlarini o'rganish hamda tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning ingliz tili faniga bo'lgan qiziqishlarini oshirish maqsadida axborot texnologiyalari bilan bir qatorda pedagogik texnologiyalarning interfaol usullaridan aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, hamkorlikda o'qish va tarjima qilish, bahs-munozara, davra suhbat, klaster va boshqa ko'pgina usullardan foydalangan holda og'zaki va yozma nutqqa ko'nikma hosil qilishga o'rgatiladi. Ta'limda ingliz tilini o'rgatishda "Arra" o'zaro o'qish texnikasi, "Birgalikda o'qiyimiz", "O'ylang, juftlikda ishleng – fikr almashing" birgalikda o'qish texnikasi, "Inster, Toifall, Konseptual, BBB, SWOT-tahlil" jadvallari, "Klaster", "Kaskad", "Nilufar guli", "Piramida", "Baliq skeleti", "Nima uchun?" kabi sxemalardan foydalanish o'quvchilar bilimini mustahkamlaydi. Bu interfaol metodlarni qo'llab zamonaviy ta'lim texnologiyalarini tadbiiq etish dars sifatini yanada oshiradi va ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir o'quvchining faolligiga asoslanadi. Interfaol usul qo'llanganda dars o'quvchilarning nafaqat qiziqarli hayotiy faoliyatiga aylanadi, balki ularning o'zlari o'qituvchi yetkazmoqchi bo'lgan bilimlarni jadallik bilan anglab mustaqil o'zlashtirishga harakat qilishadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, interfaol metodlarning eng asosiy belgilaridan biri kichik guruhlarga bo'lingan holda ishlash hisoblanadi. O'quv topshirig'ini har bir o'quvchiga emas, balki barcha kichik guruh a'zolariga berilishi o'quvchilarda jamoa tuyg'usini shakllantirib ularning tashabbuskorligini yanada oshiradi. O'quvchilarga tevarak -atrofidagi hodisa va holatlar, hayvonot olami, meva va sabzavotlar, o'simlik va gullar, o'quv-qurollari va hokazolarni tanishtirishda ko'rgazmali qurollar orqali namoyish etish, ularning nomlarini, xususiyatlarini, sifatlarini inglizcha so'z bilan aytish ham ularni savodli bo'lishiga yordam beradi.

Masalan: Narsa va buyum nomlarini anglatadigan so'zlar (things): shampun (shampoo), ip (string) , shar (balloon), bed (krovat) , soup (sovun), basket(savat), ball (koptok), door (eshik). Fruits (mevalar): apple(olma) ,banana(banan), qulupnay (strawberry), grape(uzum), orange(mandarin), apricot(o'rik), cherry(gilos). Domestic animals (uy hayvonlari): mushuk (cat), dog(it), hen(tovuq), goat(echki) , rooster (xo'roz) , horse(ot), cow(sigir). Adjectives (sifatlar): big (katta), sariq (yellow), big (katta) , cold (sovuq), black (qora), hot(issiq),small(kichkina). Verbs (harakatni ifodalovchi so'zlar): cook (pishirmoq), clean (tozalamoq), run (yugurmoq), close(yopmoq) , wash (yuvmoq) va hokazo so'zlar. O'qituvchi o'quvchilarga tengdoshlari bilan ingliz tilida nutqiy muloqotga yaxshi kirishishi uchun dialogik nutq faoliyatini tashkillashtiradi. Bu jarayon natijasida lug'atlarni faqatgina tarjimasini tushinish bilan cheklanib qolmay, balki so'zlarni doimiy nutqida qo'llashni odat tusiga aylantiradi, bu esa yangi bir til qurilishidagi eng muhim baza hisoblanadi. Tilning grammatik jihatini olib qaraydigan bo'lsak, gapda so'zlarning o'zgarib borishi, gapning qurilishi, so'z birikmalarining bir-biriga bog'lanishini grammatik qoidalar belgilaydi. O'quvchilar uchun alohida tashkil qilingan o'yin mashg'ulotlarida bilim oluvchilarning e'tibori ma'lum darajada tilning grammatik qurilishiga ham qaratilishi lozim. Fe'l so'z turkumining zamonlarda tuslanishi, sifatarning darajalanishi, otlarda ko'plik

shaklining qo'llanilishi, olmoshlar, yordamchi so'zlar, ko'makchi, bog'lovchi, yuklama, modal so'z, undov so'z, tasdiq va inkor so'z gaplarga doir interfaol metodli o'yin va mashqlar asta-sekin ularning nutqida bilim va ko'nikma hosil qilishga yo'naltiradi. Bu orqali o'quvchi boshqalarga nisbatan yuqori salohiyat va bilimga ega ekanligini anglay boshlaydi. Qiziqarli va samarali tarzda tashkil qilingan o'yin mashg'ulotlari o'quvchining e'tiborini aynan darsga qaratishga undaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilar nutqiy faoliyatidagi uchraydigan nuqson va kamchiliklarni bartaraf etish uchun ta'lim dasturlari talablariga muvofiq o'yin mashg'ulotlarini saralab tanlab olish samarali usullardan hisoblanadi. Misol uchun: Aqliy hujum, Breynstorming, Breynrayting, Tarmoqlar (klaster), Bahs – munozara (discussion method), 6x6x6, Kungaboqar, Olmos, Akvarium, Domestic and wild animals, One Two Three numbers, My family members, Fruits va hokazolar. Boshlang'ich sinf o'quvchilari eng ko'p yo'l qo'yadigan xatolardan biri bu ingliz tili alifbosining lotin alifbosiga o'xshashligi sababli ba'zi harflarni to'g'ri talaffuz qilishda xatoga yo'l qo'yadilar, masalan: cat (kæt) so'zini "kat", plum (plam) so'zini "plum" va hokazo. Mana shu vaziyatda o'qituvchilar o'quvchilar bilan so'zlashuv nutqida ahamiyat kasb etadigan transkripsiya belgilari, unli va undosh tovushlar talaffuzi va unga oid qoidalarni tanishtirib o'tishi lozim. Bu esa og'zaki nutq o'stirishning ahamiyatga molik jihatidir. So'zlashuv nutqi-bu atrofdegilar nutqini tinglash, fikr bildirish, qo'llab-quvvatlash va savol-javob qilishdir ya'ni muloqot qilganda so'zlashuv nutqini yarata olsa u yo'l qo'yayotgan kamchilik va nuqsonlarni tez bartaraf eta oladi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, nutq o'stirish funksiyasi bir nechta maxsus vazifalarni o'zida mujassam qilmog'i joiz. O'quvchilarga nutqini o'stirish maqsadida darslik asosida so'z, so'z birikmalari, jumla va iboralar bilan yaqindan tanishtirish va lug'at manbaasini boyitish, nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish va leksik tomonini o'rganish, nutqni fonetik jihatdan tartibga solish, tinglash, o'ylash, mulohaza qilish, hamda nutqda intonatsiya va talaffuz qilishni o'z izniga solish lozim. Shuning uchun ingliz tilidagi og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda turli xil zamonaviy hamda innovatsion metodlarga tayanib ish ko'rish va ularni fanda tatbiq etish, innovatsion metodlar orqali nutqning rivojlanishini ta'minlash samarali natijasidir. O'quvchi ingliz tilining grammatik va nutqiy sohasini qanchalik qoidalarga mos tartibda o'rganar ekan, u fanni boshqa tengdoshlariga nisbatan ancha mukammal o'zlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-talim-jarayonida-xorijiy-tillarni-oqitishning-zamonaviy-metodikalari>
2. <https://goaravetisyan.ru/uz/sekrety-obucheniya-doshkolnik-angliiskomu-vozzrastny/>
3. <https://sphttp.ru/uz/igra-aktivnyi-metod-obucheniya-nemeckomu-yazykuaktivnye-metody>

4. <https://cyberleninka.ru/article/n/effective-methods-of-teaching-foreign-languagesexample-of-German-language> 5. Karpova, O.M. Writers' language dictionaries: Monograph [Text] / O.M. Karpova. - M.: MPI Publishing House, 1989. - 108 p.

6. Rasulov, Z. I. The problem of language economy from the perspective of language evolution.

https://uniwork.buxdu.uz/resurs/14162_1_335A013FB811809E768BB3EC8D34729184AA276D.pdf 7. <https://cyberleninka.ru/article/n/modern-methods-of-teaching-foreign-languages-inthe-school-education-process>